

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ιστορία της Μουσικής

Ενότητα 2: Η Προκλασική Περίοδος

Νικόλαος Μαλιάρας

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Διαφωτισμός και Ορθολογισμός-1

- Διεργασίες που οδηγούν στην κατάρρευση του Φεουδαρχισμού – Γάλλοι φιλόσοφοι
- Αποδέσμευση από το πνεύμα της θεοκρατίας
- Απόρριψη του «Πίστευε και μη ερεύνα»
- Ο κόσμος μπορεί να εξηγηθεί καλύτερα με τη σκέψη, τη λογική, την επιστήμη, την έρευνα (Immanuel Kant)
- Και όχι με τον μύθο και την θρησκευτική πίστη

Διαφωτισμός και Ορθολογισμός-2

- Νέα αντίληψη της αξίας και της αυθυπαρξίας του ανθρώπου
- Η αξία κάθε ανθρώπου δεν εξαρτάται από την καταγωγή αλλά από τις ικανότητες και τη μόρφωση
- Οι άνθρωποι γεννιούνται ίσοι και έχουν ίσα δικαιώματα στη ζωή, την ελευθερία, την ευτυχία

Τα γεγονότα

- Αμερικανική Επανάσταση (1776)
  - Διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- Γαλλική Επανάσταση (1789)
  - Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφοσύνη
- Τα γεγονότα αυτά κορυφώνουν τις διεργασίες που εκτείνονται σε ολόκληρο τον 18^ο αιώνα.

Διαφωτισμός και Τέχνες

- Αντί του αυλικού πολιτισμού (ανάκτορα, εκκλησία) αναδύεται ο αστικός πολιτισμός
- Η τέχνη πρέπει να απευθύνεται σε όλους και να είναι κατανοητή από όλους
- Επιστροφή της Τέχνης στον απλό, καθημερινό άνθρωπο και όχι στον ευγενή με την εξεζητημένη συμπεριφορά και τις υπεροπτικές συνήθειες
- Πρότυπο η κλασική αρχαιότητα, που απέπνεε την αίσθηση της ισορροπίας και του μέτρου

Διαφωτισμός και Μουσική

- Μουσική για τον άνθρωπο
- Απλοποίηση των εκφραστικών μέσων, ώστε η μουσική να είναι προσιτή χωρίς ιδιαίτερη καλλιέργεια
- Αμεσότητα της έκφρασης
- Προώθηση των απλούστερων και άμεσα αντιληπτών στοιχείων της μουσικής (μελωδία, ρυθμός, κανονικές φράσεις)
- Εις βάρος των πιο δυσνόητων (αρμονία, πολύπλοκες αντιστικτικές δομές)
- Ένας συνειδητός «πρωτογονισμός»

Προκλασική περίοδος

- Μεταβατική φάση
- Όχι ακόμη – όχι πια
- Ανάδειξη της νέας αισθητικής προς δύο υφολογικές κατευθύνσεις
  - Stile galante
  - Sturm und Drang

Stile galante - Rococo

- Ένας νέος τρόπος γραφής
- Προσανατολίζεται προς το απλό, το εύληπτο, διατηρώντας το ανάλαφρο, χαριτωμένο και κομψό της ευγενούς κοινωνίας
- Ενίοτε καταφεύγει στο ελαφρό και επιφανειακό
- Προτίμηση στον μείζονα τρόπο
- Πρωτοκαθεδρία της μελωδίας
  - Divertimento, Cassation, Serenata
  - Εισαγωγή της Ναπολιτάνικης Όπερας (Sinfonia)
  - Όπερα buffa
  - Johann Christian Bach

Empfindsamer Stil ή Sturm und Drang - 1

- Μουσική γεμάτη πάθος
- Συναισθηματικό ύφος
- Προσανατολίζεται προς τη γνησιότητα και την αλήθεια της έκφρασης – αστική τάξη
- Εκφραστικό μέσο: κυρίως το πιάνο
- Sturm und Drang: Maximilian Klinger
- Carl Philip Emmanuel Bach

Empfindsamer Stil ή Sturm und Drang - 2

- Χαρακτηριστικά
  - Απότομες δυναμικές μεταπτώσεις
  - Προτίμηση στον ελάχιστο τρόπο
  - Απομακρυσμένες τονικότητες
  - Συγκοπές και αντιχρονισμοί
  - Απότομα σταματήματα και απρόσμενες παύσεις
  - Αρμονική πυκνότητα
  - Προετοιμασία για το κλασικό, αλλά και ομαλή συνέχεια προς το ρομαντικό ύφος

Δομικά και τεχνικά χαρακτηριστικά του κλασικού ύφους

- Κανονικότητα και περιοδικότητα φράσεων και περιόδων (4/μετρα, 8/μετρα)
- Συχνές πτώσεις με μορφολογική σημασία
- Πρωτοκαθεδρία της μελωδίας, αλλά και σχηματισμός των μελωδικών φράσεων με την αρμονία ως θεμέλιο
- Η συνέχεια κι η ομοιογένεια δίνουν τη θέση τους στην ασυνέχεια και στις αντιθέσεις
- Αποτέλεσμα: εγκατάλειψη του «συνεκτικού» βάσιμου
- Επίδραση της λαϊκής μουσικής

Opera Seria

- Είδος που αντιπροσωπεύει την παλαιά τάξη πραγμάτων
  - Belcanto – δεξιοτεχνία του τραγουδιστή
  - Σχηματοποιημένοι χαρακτήρες, τύποι ανθρώπων και όχι πραγματικοί άνθρωποι
  - Στερεότυπος δυαδισμός ρετσιτατίβου και άριας

Opera buffa

- (Dramma giocoso, Commedia per musica)
- Το όχημα προς τη νέα εποχή και το νέο ύφος
  - Μουσική απλότητα
  - Πραγματικοί, καθημερινοί χαρακτήρες
  - Ομιλούμενη γλώσσα
  - Αποκλεισμός των castrati
  - Commedia dell' arte και παρώδηση της σοβαρής όπερας
  - Συχνά στερεότυποι χαρακτήρες και τετριμμένα κωμικά στοιχεία (τραύλισμα, φτάρνισμα κλπ)

Γαλλική Όπερα

- Grand Opera (αντίστοιχη στην opera seria)
  - Επίσημη, υπερβολική, αφύσικη
  - Εκφράζει το απολυταρχικό καθεστώς
- Παράσταση της Serva Padrona το 1752 στο Παρίσι
  - Η γαλλική κοινωνία είναι ώριμη να δεχτεί το νέο μήνυμα
  - Διαμάχη των μπουφώνων
- Rameau vs Rousseau (*le devin de village*)
- *Opera comique*

Η μεταρρύθμιση του Gluck

- Προσπάθεια να δοθεί στην opera seria μια μεγαλύτερη φυσικότητα – κατά της τυποποίησης (μετά το 1770)
- Φυσικοί χαρακτήρες και συναισθήματα στην seria
- Παρίσι – Calzabighi
- Μεγάλη χρήση του recitativo accompagnato ή stromentato
- Gluckistes – Piccinistes (= belcanto) (1774)
- Όμως – η προσπάθεια είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, διότι το είδος έχει παρακμάσει

Μουσική για Πιάνο

- Το πιάνο υποσκελίζει όλα τα άλλα πληκτροφόρα και γίνεται το μουσικό όργανο *par excellence*
- *Piano e forte* (*pianoforte*). Δυνατότητα να αυξομειώνει σταδιακά την ένταση του ήχου
- Υποχώρηση της πρακτικής του *basso continuo*
- *Sonata* για πιάνο – η πιο χαρακτηριστική φόρμα του κλασικισμού
- Μονοθεματικότητα – διθεματικότητα
- Alberti, Galuppi
- C.P.E. Bach

Μουσική Δωματίου - Σονάτα

- Σονάτα για πιάνο και...
  - Βιολί
  - Βιολοντσέλο
  - Φλάουτο
  - Κλπ
  - Trio με πιάνο

Μουσική Δωματίου -Κουαρτέτο

- Το είδος που ενσαρκώνει καλύτερα το κλασικό πνεύμα
- Απόγονος της Τριο-σονάτας
- Ασχολήθηκαν μ' αυτό σοβαρά και οι τρεις κλασικοί
  - Haydn, περισσότερα από 80, βλ. ορ. 33

Ορχήστρα

- Σταθεροποίηση του ορχηστικού σχήματος
- Έγχορδα
- Πνευστά κατά ζεύγη
- Σχολή του Mannheim
  - Stamitz (x3), Richter, Cannabich
  - Karl Theodor

Νέα είδη ορχηστρικής μουσικής

- Stile galante
  - Divertimento
  - Serenata – cassation
  - Notturmo – Marsch
  - Μουσικές για ανοικτούς χώρους
  - Συμφωνία – ανάλαφρο είδος
    - Περίπου 20.000 (μεταξύ 1720-1810)

Συμφωνία

- Οι ρίζες:
  - Ναπολιτάνικη εισαγωγή (τριμερής) – Sinfonia
  - Γαλλική εισαγωγή (τοποθετείται ενίοτε ως αργή εισαγωγή, στην αρχή του πρώτου μέρους
  - Το *ripieno* του μπαρόκ κοντσέρτου
- Εισαγωγή ενός χορευτικού μέρους (μενουέτο) στην τρίτη θέση – τετραμερής συμφωνία
- Ωστόσο διατηρείται και η τριμερής
- Σχολή του Mannheim

Η συμφωνία της Σχολής του Mannheim

- Συμπυκνώνει τα χαρακτηριστικά της προκλασικής αισθητικής του Sturm und Drang
  - Μελωδία, φραστική και ρυθμική συμμετρία
  - Μεταπτώσεις, μοτιβικές παραλλαγές
  - Crescendo, Mannheimer Rakete
  - Ανεξάρτητος ρόλος των πνευστών, τα κόρνα ως συνεκτικός κρίκος
  - Εισαγωγή του μενουέτου στην 3^η θέση

Το κοντσέρτο

- Εγκατάλειψη του Concerto Grosso
- Δεξιοτεχνικό solo concerto
  - Με χαρακτηριστικά της άριας των castrati

Η προκλασική περίοδος κατά τη διάρκεια της κλασικής

- Η κλασική περίοδος (Haydn, Mozart, Beethoven)
- Η κλασική ισορροπία δεν επιτυγχάνεται από άλλους συνθέτες
- Η προκλασικισμός συνεχίζεται ουσιαστικά και εκβάλλει στον πρώιμο ρομαντισμό περί το 1790-1800.
- Boccherini, Gluck

Η όπερα της Γαλλικής Επανάστασης

- Φανταστικό και πειραματικό είδος
- Εντυπωσιακά ορχηστρικά και χορωδιακά εφφέ
- *Elan terrible* – η αντανάκλαση της περιόδου της «Τρομοκρατίας»
- *Le Sueur*, Mehul, Boildieu, Gossec, Cherubini
- Σημαντική επίδραση στον Beethoven

Μουσική για πιάνο

- Το πιάνο ως επιβεβαίωση της κοινωνικής καταξίωσης στην ανερχόμενη αστική κοινωνία
- Πιανιστικές συνθέσεις για εμπορικούς λόγους
- Kozeluch, Cramer, Hummel, Field, Clementi

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Νικόλαος Μαλιάρας, 2015. Νικόλαος Μαλιάρας. «Συνοπτική Ιστορία της Ευρωπαϊκής Μουσικής. Προκλασική Περίοδος». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/MUSIC100/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

